

УДК 642.5.024.3/.5 : 339.144

В.А.ТУПЧІЙ

Харківський державний університет харчування та торгівлі

ТЕОРЕТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ОСНОВНИХ МЕТОДІВ НОРМУВАННЯ ТОВАРНИХ ЗАПАСІВ

Визначається економічна сутність наукового управління товарними запасами. Розглянуті основні методи нормування товарних запасів на різних підприємствах, у тому числі харчування.

У сучасних умовах господарювання особливо актуальним є питання раціональної та ефективної організації процесів управління товарними запасами. Під науковим управлінням запасами розуміють сукупність принципів та методів прийняття рішень щодо управління системою товароруху, встановлення порядку постачання підприємств сировиною та товарами, визначення розмірів та рівня запасів на основі аналізу їх стану та прогнозів попиту населення, що забезпечує практично безперервне задоволення попиту, який очікується при мінімумі витрат на доставку, створення, обробку та зберігання запасів.

В системі управління товарними запасами центральне місце відводиться нормуванню, задачею якого є визначення такої їх величини й такого їх розміщення, які в плановому періоді й при даному обсязі товарообороту й можливостях матеріально-технічної бази забезпечували б безперервне задоволення попиту населення з найменшими сукупностями витрат щодо завою та зберігання товарів.

Слід зазначити, якщо спостерігається порушення економічно обґрунтованого зв'язку між обсягом товарообороту та товарними запасами виникають понаднормативні запаси, які негативно впливають на фінансову діяльність підприємства, оскільки зростають товарні втрати, виникає додаткове вкладення обігових засобів, що призводить до зниження прибутку, рентабельності та погіршення платоспроможності підприємств харчування.

Отже, необхідно щоб нормативи товарних запасів були економічно обґрунтовані, щоб за понаднормативні запаси не приймалися запаси, в яких дійсно підприємство має потребу, й навпаки. Для цього потрібно правильно вибирати форму постачання, укріплювати договірну дисципліну щодо поставок сировини й покупних товарів.

Необхідно зауважити, що якщо раніше норматив товарних запасів повинен був розроблятися та доводитися вищими ланками до нижчих, то сьогодні кожне підприємство самостійно розробляє та використовує розрахований норматив, а постачальники та споживачі самостійно та вільно приймають рішення, орієнтуючись тільки на економічну ситуа-

цію, яка об'єктивно складається на певному ринку. Норматив товарних запасів є необхідним для здійснення економічної, фінансової та комерційної діяльності підприємства, зокрема при регулюванні розміру власних обігових коштів, що вкладені в запаси; визначенні розміру кредиту, для оперативного контролю за товарними запасами; при розрахунку витрат щодо зберігання.

В основу нормування покладені п'ять наступних принципів:

- оптимальність заключається в тому, що нормативами передбачаються найменші розміри товарних запасів, при яких забезпечується безперервність процесу виробництва та обігу, задоволення попиту населення на виготовлену продукцію. Критерієм оптимальності на підприємствах харчування необхідно вважати мінімум витрат, які пов'язані з доставкою та зберіганням сировини та покупних товарів при умові найбільш повного задоволення попиту населення на продукцію;

- надійність досягається за рахунок страхових запасів на випадок перевиконання товарообороту чи відставання заводу;

- науковість передбачає поширене використання економіко-математичних методів при розробці нормативів. Вона підтверджується також оцінкою за допомогою економічних та математичних критеріїв;

- реальність полягає в тому, що при розробці нормативів враховуються матеріальні передумови: товарні ресурси, складські площі та ємність підприємств, їх технічна оснастка, наявність власних основних засобів, тощо;

- ефективність проявляється в тому, що нормування забезпечує прискорення обіговості товарної маси, скорочення сукупних витрат, раціональне розміщення товарних запасів між окремими структурними підрозділами.

Нормативи товарних запасів повинні враховувати об'єктивні закономірності та тенденції розвитку, а також виступати величиною, яка виключає випадкові та другорядні відхилення. У зв'язку з тим, що на підприємстві може змінюватися розмір і структура виробництва та товарообороту, послідовність товарного руху, необхідно періодично переглядати норми запасів. Досягнути цієї мети можна за допомогою систематичного статистичного дослідження товарних запасів та вдосконалення методів нормування. Тому, можна погодитися з думкою А.Р.Радіонова, який доцільно зауважує: "Розробка економічно обґрунтованих норм запасів є необхідною умовою для забезпечення фінансово-господарської діяльності підприємств в умовах ринкової економіки" [1, с.99].

В економічній літературі [2, 3] розглядаються методи нормування товарних запасів, а саме: евристичні методи, метод техніко-економічних

розрахунків, економіко-статистичні та економіко-математичні методи.

Евристичні методи поєднують в собі досвідно-статистичний метод визначення товарних запасів і метод експертних оцінок. Його суть полягає в тому, що він базується на аналізі статистичної звітності про стан товарних запасів у минулому, в перенесенні виявлених тенденцій на майбутній період. Цей метод дає гарні результати, коли оцінку тенденції розвитку товарних запасів проводить група експертів, яка приймає також остаточне рішення щодо нормативів товарних запасів. Слід зазначити, що перевагою цього метода є швидкість реалізації при меншій трудомісткості, але дані методи не можуть використовуватися постійно, оскільки вони носять вибірковий характер. Тому, незважаючи на простоту розрахунків необхідно за можливістю переходити від нормативів запасів, розрахованих евристичними методами до інших, більш надійних.

Поширене розповсюдження в теорії отримав метод техніко-економічних розрахунків, чи, як його називають, матеріально-вартісний метод нормування товарних запасів. Цей метод здається більш ефективним, хоча і дещо важким, який дає достатньо близькі до оптимальних результати. Він був передбачений, зокрема, в “Інструкції про нормування обігових коштів державних підприємств та організації роздрібної та оптової торгівлі та громадського харчування”. Сутність даного метода складається в розподіленні товарного запасу на елементи залежно від цільового призначення кожної частини, а саме: асортиментний набір виробів кожної групи товарів, який забезпечує постійний вибір відповідно до покупного попиту, запас на час підготовки товару до продажу, запас поточного поповнення, резерв на можливе підвищення попиту населення, резерв на порушення строків завою товарів.

Таким чином, при використанні методу техніко-економічних розрахунків використовують формулу

$$H = Z_{\text{ч}} + Z_{\text{п}} + \frac{1}{2} \text{Ч} + Z_{\text{с}}, \quad (1)$$

де $Z_{\text{ч}}$ – запас на час прийому та підготовки сировини та товарів до виробничо-торгового процесу; $Z_{\text{п}}$ – поточний запас; Ч – частота завою в днях; $Z_{\text{с}}$ – страховий запас.

Слід зауважити, що метод техніко-економічних розрахунків визначення оптимального розміру товарних запасів має немало переваг. А.А.Мазаракі зауважує, що “... він дає можливість простежити весь процес створення та витрачання товарних запасів, враховує умови та особливості роботи кожного підприємства” [4, с.210]. Але, незважаючи

на переваги цього методу, тривалу історію його удосконалення та поширену пропаганду, практичного впровадження він не знайшов. Причина складається в складності та громіздкості пропонованих в методиці розрахунків. Перешкодою впровадження в практику підприємств харчування вказаної методики є також відсутність необхідної інформації. А саме, майже усі показники, що використовуються у методиці, не містяться ні в статистичній, ні в бухгалтерській звітності. Це спонукає робітників даної галузі робити вибірку за кожним видом товару, за окремими підприємствами, сховищам для визначення частоти та інтервалу поставок, кількості найменувань в кожній партії, асортименту та комплектності поставок, часу на приймання, підсортування та підготовку товарів, тощо. Таким чином, даний метод має, насамперед, теоретичний характер.

Метод економіко-статистичного розрахунку нормативу товарних запасів є найбільш простим та інформаційно забезпеченим. Він базується на інформації про фактичний розмір товарних запасів та обсяг товарообороту. При використанні даного методу нормування товарних запасів частіше проводиться на основі скзовкої середньої, співвідношенні між зміною товарообороту та товарних запасів. Перевагою економіко-статистичного методу є простота розрахунків, а недоліком – ризик перенесення на майбутнє негативних тенденцій минулого періоду.

Особливе місце в групі методів нормування товарних запасів займають економіко-математичні методи, що тісно переплітаються з управлінням ними, є частиною цього процесу, умовою вибору оптимального варіанту. Ці методи дозволяють не тільки оптимізувати норматив, але й забезпечити вибір найбільш прийнятної моделі, економічно обґрунтувати доцільну форму товароруку, встановити можливість та міру впливу випадкових факторів, а також величину необхідних допоміжних ресурсів для запобігання їх негативного впливу. Цим забезпечується можливість періодичної зміни оптимального середнього розміру запасів, тобто нормативу, по мірі зміни умов функціонування системи управління запасами. Одним з прийомів знаходження нормативу запасів є використання метода екстраполяції, за допомогою якого темпи розвитку товарних запасів в минулому переносяться на майбутнє. При цьому норматив товарних запасів визначається на основі параметрів наступної функції:

$$TЗ = f(t), \quad (2)$$

де t – час спостережень за станом товарних запасів.

Більш значним і перспективним є метод кореляційно-регресійного аналізу. В даному випадку розмір нормативу запасів визначається на основі наступної залежності:

$$TЗ = f(f_1, f_2, \dots, f_n), \quad (3)$$

де f_1, f_2, \dots, f_n – фактори, що впливають на розмір товарних запасів.

Необхідно також зауважити, що в сучасних умовах, а саме з використанням комп'ютерної техніки та інформаційної технології цей метод є більш перспективним. Використання економіко-математичних методів дозволяє автоматизувати процес прийняття рішень, ліпше враховувати й швидше реагувати на зміну кон'юнктури ринку. Таким чином, на основі науково-обгрунтованих методів нормування товарних запасів можна якісно аналізувати, планувати, контролювати та регулювати запаси з метою їх ефективного управління.

- 1.Радионон А.Р., Радионон Р.А. Логистика: Нормирование сбытовых запасов и оборотных средств предприятия: Уч. пособие. – М.: Дело, 2002. – 416 с.
2. Логистика: Уч. пособие / Под ред. Б.А.Аникина. – М.: ИНФРА – М., 2000. – 352 с.
3. Сергеев В.И. Логистика в бизнесе. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 608 с.
4. Мазаракі А.А. та ін. Економіка торговельного підприємства. – К.: Хрещатик, 1999. – 800 с.

Отримано 29.03.2004

УДК 330.322 (477)

А.Д.ЧЕРНЯВСЬКИЙ, канд. екон. наук

Київський національний університет будівництва та архітектури

КОНЦЕПЦІЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА В ХОЛДІНГ

Розглядається проблема трансформації акціонерного товариства в холдінг. Висвітлюються мета, місія і завдання створення холдінгу в будівельному комплексі. Викладено механізм створення холдінгу.

Актуальність проблеми зумовлена тим, що в процесі приватизації в будівельному комплексі України виникла необхідність створення нових форм управління, адекватних умовам розвитку економічних відносин, які склалися останнім часом і які не дозволяють залучати додаткові капітали споріднених підприємств.

Виконані дослідження в цьому напрямку [6, 7, 9] не в повній мірі висвітлюють цю важливу для народного господарства проблему.

У зв'язку з цим метою даної роботи є розробка науково обгрунтованої концепції трансформації акціонерного товариства в холдінг.

Вирішуючи цю проблему, слід відмітити, що наприкінці 1995 р. в Україні розвивалися процеси демонополізації, інфляції і спаду виробництва. Так, обсяг будівельно-монтажних робіт (БМР) через нестачу коштів у інвесторів скоротився на 5-30% порівняно з 1994 р. Практично припинилися капіталовкладення в будівництво житла. Акціонери, які